

ULUSLARARASI MOLLA FENÂRÎ SEMPOZYUMU
(4-6 ARALIK 2009 BURSA)
–BİLDİRİLER–

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON MOLLA FANÂRÎ
(4-6 DECEMBER 2009 BURSA)
–PROCEEDINGS–

EDİTÖRLER/EDITORS

TEVFİK YÜCEDOĞRU
ORHAN Ş. KOLOĞLU
U. MURAT KILAVUZ
KADİR GÖMBEYAZ

BURSA 2010

Fenârî Ailesi (Fenârizâdeler) ve Aile Vakıflarına Bağlı Yapılar

Tuba Nur Saraçoğlu

Uludağ Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bursa, Türkiye

I. Fenârizâdeler

Osmanlı döneminde yaşamış ulema aileleri ve bunların ilmiye teşkilatı içerisinde ne tür etkilerinin olduğu, kurumun işleyişini anlamak bakımından oldukça mühim olmasına rağmen ihmal edilmiş bir meseledir.

Ulema aileleri hakkında sınırlı sayıda

çalışma bulunmaktadır.¹ Alanın metot ve kaynak problemleri henüz çözülebilmemiş değildir; elinizdeki çalışma da bu tür sorunları muhtevirdir.

Çalışmamıza konu olan ulema ailesi Molla Fenârî lakabıyla anılan Mevlânâ Şemseddîn Muhammed b. Hamza b. Halil b. İsa² soyundan gelen Fenârizâdeler'dir. Molla Fenârî'nin künyesinden anlaşıldığı kadarıyla, babasının adı Hamza,³ Hamza'nın babası Halil, onun da babası İsa'dır.⁴ Kaynaklarda bu

¹ Msl. bk. İpşirli, Mehmet, “Şeyhülislam Minkarizâde Yahya Efendi”, *Prof. Dr. Mübahat Küçükoglu'na Armağan* (ed. Zeynep Tarım Ertuğ), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2006, 229-249; Bilici, Faruk, “Büyük Bir Şeyhülislam Ailesinin Son Halkası: Dürrizâde Abdullah Beyefendi”, *Bekir Küçükoglu'na Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 1991, 307-318; Arslan, Ahmet Turan, “Harput'ta Bir Âlim Sülalesi: Efendigil Ailesi”, *Düni ve Bugünüyle Harput* (haz. Fikret Karaman), Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi, Elazığ 1999, II, 77-102; Altuntaş, Zeynep, “Kevâkibizâdeler: Osmanlılarda Bir Ulema Ailesi”, *Bilim Sanat Vakfı Bülten*, 67 (2008), 92-112; Güldöşüren, Arzu, “Bir Osmanlı Ulema Ailesi: Arabzâde Örneği”, *Bilim Sanat Vakfı Bülten*, 65 (2007), 58-76; Küçükdağ, Yusuf, *II. Bayezîd, Yavuz ve Kanuni Devirlerinde Cemalî Ailesi*, Aksaray Vakfı Yayınları, İstanbul 1995; Sarıkaya, Yaşar, *Merkez ile Taşra Arasında Bir Osmanlı Âlimi Ebu Said el-Hadîmî*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008; Kılıç, Atabey, *18. yy.'ın Meşhur Ailelerinden Mirzâ-zâdeler*, Laçın Yayınları, Kayseri 2001.

² İsmail Belig, *Güldeste-i Rıyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Hüdavendigâr Vilayet Matbaası, Bursa 1302, 239.

³ Molla Fenârî'nin babası Hamza'nın âlim bir zat olduğu ve Konevi'den ders aldığı dışında herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Konevi'den bizzat ders okuduğu da tartışmalı bir mevzudur. Bk. Hüseyin Hüsâmeddîn, “Molla Fenârî”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, XVIII/95 (1926/16. sene), 372, dn. 1.

⁴ İsmail Belig, *a.g.e.*, 239.

isimlere herhangi bir unvan eklenmediği gibi, bu kişiler Fenârî lakabı ile de zikredilmemektedirler. Bu lakabı ailede ilk kullananlar Molla Fenârî ve kardeşi olan İsa Bey Fenârî'dir. Daha sonraki aile mensupları da Fenârî lakabıyla anılmışlardır. Molla Fenârî'nin bu lakabı hangi sebeple aldığı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.⁵ Kanaatimize göre onun Fenar isimli bir köyde doğmuş olduğu bilgisi doğruluk derecesi bakımından daha kuvvetlidir. Bununla birlikte ailenin köken olarak hangi coğrafyadan geldikleri kesin olarak bilinmemektedir. Aileye ait bir vakfiyede⁶ İsa Bey'in, vakfının tevliyetini kendisinden sonra Molla Fenârî'ye, onun vefatının ardından da Molla Fenârî oğlu Yusuf Bâlî'ye bırakmış olması İsa Bey'in çocuklarının olmadığını düşündürmektedir. Kaynaklarda adı geçen Fenârîzâdeler'in "Molla Fenârî ahfadındandır" diye anılmasından dolayı soyun İsa Bey Fenârî değil de, Molla Fenârî üzerinden devam ettiği yahut en azından ailenin ilmiye içerisindeki kolunun Molla Fenârî ahfadından oluştuğu anlaşılmaktadır.

Ailenin ilk temsilcisi kabul ettiğimiz Molla Fenârî, *eş-Şekâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de Yıldırım Bayezid dönemi âlimleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Tabakat kitaplarındaki sıralamanın ilmî yeterlilikle ilgili bir hiyerarşinin gözetilmesi suretiyle yapıldığı dikkate alındığında, Molla Fenârî'nin Osmanlı ilmiye teşkilatının kuruluş devresi kabul edilen Yıldırım döneminde en üst mertebede zikredilmesi onun ilmî derecesine dair önemli bir ipucu vermektedir. Aynı eserin yazma bir nüshasında yer alan bir minyatürde Molla Fenârî, Yıldırım Bayezid ile sohbet eder halde resmedilmiştir.⁷ Bu durum ise onun sosyal konum itibarıyla yüksek bir mevkide olduğunu göstermektedir.

Dönemin birçok âlimi gibi Molla Fenârî de Anadolu'daki eğitiminin ardından Mısır'a gitmiş, burada Ekmelüddin el-Bâbertî'den ders almıştır. Ondan hangi ilimleri okuduğuna dair kaynaklarda hiçbir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte bu eğitimi sayesinde İslam ilim geleneğinde Fahreddin er-Râzî'nin temsil ettiği kelâmî çizgiyi takip ettiği söylenmektedir. Ayrıca Molla Fenârî'nin İbnü'l-Arabî'den gelen vahdet-i vücûd anlayışını benimsediği bilinmektedir. Bu şekilde kelâmî ve irfanî anlayışı mezceden Molla Fenârî, Osmanlı ilim geleneğinin

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Saraçoğlu, Tuba Nur, *Molla Fenârî ve Ailesinin Bursa Kültürüne Katkıları* (yüksek lisans tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2009, 9.

⁶ BOA, Vakfiyeler, 162/6.

⁷ Bk. Taşköprizâde, Ebü'l-Hayr İsmâüddin Ahmed Efendi, *eş-Şekâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, no. 1283, vr. 22^a.

mutasavvıf-âlim tipinin ilk örneği olarak görülmekte ve onun usulünün bir ekol oluşturduğu kabul edilmektedir.⁸

Molla Fenârî soyundan gelen kişiler Osmanlı Devleti'nin ilk ulema ailesi olmuştur. Bu sayede kırk akçe yevmiye ile müderrisliğe başlama imtiyazı kazanmışlardır.⁹ Kâtib Çelebi'nin *Süllemü'l-Vusûl* isimli eserinde Fenârîzâdeler'den “beyt-i ilm” olarak bahsetmesi, onların ilmiye içerisindeki nüfuzuna işaret etmektedir.¹⁰ Bununla birlikte Fenârî Ailesi'nin 16. yüzyıldan sonra itibar kaybı yaşadığı düşünülmektedir. Aile şeceresinde ulaşılan en son isim 1697 yılında vefat etmiş olan Latif Efendi'dir. Bu tarihten sonra zaman zaman arşiv belgeleri ve bazı kütüphane kayıtlarında Fenârî lakabıyla anılan kişilerle karşılaşılsa dahi bunların Molla Fenârî soyundan olduklarına dair kesin bilgilere ulaşılamamaktadır. 19. yüzyılın sonuna kadar varlığını devam ettirdiği söylenen¹¹ ailenin 17. yüzyıldan itibaren silik bir şecereyle tarihe karıştıkları gözlenmektedir.

I.1. Aile Şeceresi

Fenârî Ailesi'ne ait 5 farklı şecere tespit edilmiştir. Bunların ilki Kâtib Çelebi'nin *Süllemü'l-Vusûl* isimli eserinin müsvedde şeklindeki bir yazma nüshasının “elkâb” bahsinde Fenârîzâdeler başlığı altına yazılmış olan şeceredir.¹² Ayrıca Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmânî*,¹³ Kâmil Kepecioğlu'nun *Bursa Kütüğü*,¹⁴ Mustafa Bilge'nin *İlk Osmanlı Medreseleri*¹⁵ ve Yılmaz Öztuna'nın *Devletler ve Hanedanlar*¹⁶ isimli eserlerinde aileye ait şecerele bulunmaktadır.¹⁷

⁸ Fazlıoğlu, İhsan, “Osmanlılar (İlim ve Kültür. 1. Düşünce Hayatı ve Bilim. Kaynaklar)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXXIII, 549.

⁹ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1947, II, 650.

¹⁰ Kâtib Çelebi, Hacı Halife Mustafa b. Abdullah, *Süllemü'l-Vusûl ilâ Tabakâtî'l-Fuhûl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, no. 1887, III, vr. 493.

¹¹ Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. bs., Ankara 1996, II, 658.

¹² Kâtib Çelebi, *a.g.e.*, vr. 493.

¹³ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (eski yazıdan akt. S. Ali Kahraman, yayına haz. Nuri Akbayan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, V, 1580-81.

¹⁴ Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa Kütüğü* (haz. Hüseyin Algül v.dğr.), Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2009, II, 91.

¹⁵ Bilge, Mustafa, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984, 31-32.

¹⁶ Öztuna, Y., *a.g.e.*, 657.

¹⁷ Öztuna'nın, *Sicill-i Osmânî*'de verilen şecereye umumiyetle bağlı kaldığı görülmektedir, bunun dışında her eser diğerinden farklı bir şecere verir.

Bu eserlerdeki şecereler, biyografi kaynakları, arşiv belgeleri ve şer'îyye sicilleri ile karşılaştırılarak altıncı bir şecere oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda yer alan bu soy ağacı ile Fenârî Ailesi'ne ait olarak bugüne kadar ortaya konulan şecere bilgilerinde geline son nokta ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Kaynaklardaki bilgi yetersizliği ulema aileleri çalışmalarını bu bakımdan büyük oranda etkilemektedir. Özellikle kız evlatlar hakkında hiçbir malumata ulaşamamış, yalnızca bazı vakıf kayıtlarından tespit edilen isimler şecereye eklenmiştir.¹⁸

Soyağacı ile ilgili ilk belirsizlik Molla Fenârî'nin çocuklarının sayısı ve bunların kimler olduğu hususundadır. Bilge ve Mehmed Süreyya yalnızca Mehmed Şâh ve Yusuf Bâlî'yi zikretmektedir. Kepecioğlu ve Öztuna'da ise Mehmed Şâh, Yusuf Bâlî, Hasan Paşa ortak isimlerdir. Öztuna bu isimlere Fülâne Hatun ve Umur Bey'i eklemekte, Kepecioğlu ise Ahi Yusuf, Halil Paşa ve Ümmü Gülsüm'ü ilave etmektedir. Aileye ait bir vakfiyede Alâeddîn Ali Fenârî'nin halası olan Hundî Hatun isimli bir kişiden bahsedilir.¹⁹ Bu durumda Molla Fenârî'nin Hundî Hatun isminde bir kızı olduğu kesin olarak söylenebilir. Molla Fenârî'nin çocukları konusunda elimizdeki en eski kaynak olan *Süllemü'l-Vusûl*'de ise soyağacına Mehmed Şâh ile başlanmaktadır. Lâkin onun çocukları olarak zikredilen Yusuf Bâlî ve Hasan Çelebi arasında nesil farkı vardır.

Bir sonraki nesilde farklılıklar devam etmektedir. Ahmed Çelebi'nin Yusuf Bâlî'nin mi yoksa Mehmed Şâh'ın mı oğlu olduğuna dair ne biyografi kaynaklarında ne de mevcut şecerelerde kesin bir bilgi vardır. Alâeddîn Ali'ye ait bir vakfiyeden onun Yusuf Bâlî'nin oğlu ve Alâeddîn Ali'nin kardeşi olduğu anlaşılmaktadır.²⁰ Bu nesil ile ilgili bilgilerde ortaya çıkan bir başka problem ise eserlerde Molla Fenârî'nin çocuklarının çocukları olarak zikredilen kişilerle ilgilidir. Bilge'de Yusuf Bâlî'nin oğlu Ahmed Paşa'nın Mehmed isminde bir oğlundan bahsedilmekte fakat kaynak belirtilmemektedir. Bu bilgi başka bir eserde de yer almamaktadır. Mehmed Şâh'ın Zeynüddîn Fenârî²¹ ve Hızır Bey²²

¹⁸ Aile şeceresi hakkında daha önceki çalışmamızda yer alan bilgiler bu metinde tashih edilmiştir. Krş. Saraçoğlu, T. N., *age.*, 43-46.

¹⁹ VGM, 592 no.'lu defter, 112, sr. no. 99. Vakfiyenin Türkçesi için bk. 1767 no.'lu defter, 146-149.

²⁰ VGM, 592 no.'lu defter, 112, sr. no. 99.

²¹ VGM, 592 no.'lu defter, 112, sr. no. 99.

²² Öztuna, Y., *age.*, II, 658. Öztuna ayrıca Hızır Bey'in Hundî Hatun isminde bir kızı olduğundan bahseder.

adlı evlatları olduğu yalnız birer yerde geçerken, Hasan Çelebi ismi Mehmed Süreyya, Kepecioğlu, Bilge ve Öztuna'da Mehmed Şâh'ın oğlu olarak zikredilir. Öztuna ayrıca Mehmed Şâh'ın Fülâne Hatun diye bir kızından bahseder.²³ Mehmed Şâh'ın Şemsi Bey isimli bir oğlu olduğu yalnızca Kepecioğlu tarafından zikredilir. Şemsi Bey'e ait bir vakfiyeden²⁴ anlaşıldığı kadıyla onun Âsaf ve Aişe adlı iki çocuğu vardır, fakat bu isimler şecerelerde yer almamaktadır.

Bir sonraki nesilde Bilge, Zeynüddîn Fenârî'nin Molla Hasan isimli bir oğlu, Hasan Çelebi'nin ise Muhammed isimli bir oğlu ve ondan olan Hasan Selanik isimli bir torunu olduğunu söyler.²⁵ Ancak bazı biyografi kaynaklarında Hasan Çelebi'nin çocuğu olmadığı zikredilmektedir. Bu nesilde, kaynaklarda adına rastlanmayan fakat aileye ait vakıf kayıtlarında Ahmed Paşa'nın kızı olarak zikredilen Zeynep isimli bir kişi daha vardır.²⁶

Dördüncü nesilde Alâeddîn Ali'den devam eden soyda da isim karışıklıkları vardır. Mehmed Süreyya, Öztuna ve Kepecioğlu, onun iki oğlu olarak Muhyiddîn ve Mehmed Şâh'ın isimlerini zikrederler. Bilge ise Mevlânâ Pîr Mehmed ve Mehmed Şâh'ın onun oğulları olduğu söyler.²⁷ Mevlânâ Pîr Mehmed ismi diğer şecerelerde ve vakfiyede zikredilmemektedir. Bununla birlikte biyografi eserlerinde bir sonraki nesilden olan Mevlânâ Yusuf hakkında bilgi verilirken onun amcaları arasında Pîr Mehmed'in adı da geçmektedir.²⁸ Kâtib Çelebi ve Bilge, Muhyiddîn Fenârî'yi Mehmed Şâh'ın oğlu olarak zikreder ki yine aileye ait vakfiyeye göre Muhyiddîn Fenârî, Alâeddîn Ali'nin oğludur. Aynı vakfiyeden Alâeddîn Ali'nin Ebü'l-Kâsım, Fahrünnisa Hatun, Ümmihani, Nefise Hanım ve Mah-i Zaman isminde beş çocuğunun daha olduğu anlaşılmaktadır ki bu isimler başka bir kaynakta zikredilmemektedir.

Bir sonraki nesil Mehmed Şâh'ın çocukları üzerinden devam eder. Onun Abdülbâkî ve Yusuf isminde iki oğlu olduğu Kepecioğlu ve Öztuna tarafından kaydedilmiştir. Kepecioğlu ayrıca Hasan isminde bir oğlundan daha bahseder. Bilge ise Abdülbâkî ve Yusuf'un 1575 yılında vefat eden Ahmed

²³ Öztuna, Y., *age.*, II, 658.

²⁴ VGM, 581/2 no.'lu defter, 370.

²⁵ Bilge, M., *age.*, 31.

²⁶ VGM, 189 no.'lu defter, 286, str. 1798.

²⁷ Bilge, M., *age.*, 31.

²⁸ Nevîzâde Atıullah Efendi Atâî, *Hadâiku'l-Hakâyk fi Tekmilati's-Şakâyk (Şakâik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri)*, c. II içinde haz. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, 32.

Paşa'nın oğlu olan Mehmed'in çocukları olduğunu söyler. Bu bilgiyi Nevîzâde Atâî'den aktarmaktadır. Fakat referans gösterilen eserde bu isimler Muhyiddîn Efendi'nin kardeşi olan Mehmed Şâh'ın oğulları olarak zikredilmektedir. Bu durumda Alâeddîn Ali'nin torunları olan Yusuf ve Abdülbâkî isimli kişiler Ahmed Paşa'nın torunları olarak gösterilmektedirler.

Şecerenin bundan sonraki kısmı yalnızca Mehmed Süreyya ve Öztuna'nın eserlerinde yer almaktadır.²⁹

I.2. Fenârizâdeler

Fenârî Ailesi Osmanlı ilmiye teşkilatı içinde müderrislik, kadılık, kazaskerlik, şeyhülislâmlık, başdefterdarlık, vezirlik, nişancılık, nakîbüleşraflık gibi çeşitli görevlerde hizmet vermiştir. Fenârizâdeler'in ilk nesillerden itibaren oldukça önemli görevlerde bulundukları, fakat Kanunî döneminden sonra eskisi kadar etkili olmadıkları görülmektedir. Bu dönemden sonra ilmiyede daha alt basamaklardaki görevlere getirilmişlerdir. Kanunî döneminde Muhyiddîn Fenârî'nin Rumeli kazaskerliği sırasında yaşanan Molla Kâbız olayının bu durumda etkili olabileceği kanaatindeyiz. Bu olaydan sonra Muhyiddîn Fenârî, şeyhülislâmlık yapmış olsa da çeşitli kaynaklarda, onun, ailesinin sahip olduğu imtiyazları kullanarak bu vazifelere kadar yükseldiği yönünde rivayetler olduğu aktarılmaktadır.³⁰ Bu durumun sonraki nesillerde Fenârizâdeler'le ilgili kanaatleri etkilediğini ve ailenin ilmiye içerisindeki nüfuzunu giderek zayıflatıldığını düşünmekteyiz. Fenârizâdeler'in 19. yüzyıla kadar varlıklarını devam ettirdikleri zikredilse de aile şeceresi hiçbir kopukluk olmadan ancak 1697'de vefat eden Latîf Efendi'ye kadar takip edilebilmektedir. Aşağıda bu şecereye dâhil olan isimler tek tek ele alınacaktır.

I.2.1. İlk Nesil Fenârîler: Molla Fenârî'nin Çocukları

Molla Fenârî'nin çocuklarının kaç tane olduğu netlik kazanmamıştır. Mehmed Şâh (ö. 1434-35), Yusuf Bâlî (ö. 1443), Hasan Paşa (ö. 1444), Umur Bey (ö. 1442), Ahi Yusuf, Halil Paşa, Ümmü Gülsüm, Fülâne Hatun ve Hundî Hatun isimleri, farklı kaynaklarda onun çocuğu olarak zikredilmektedir. Hakkında bilgi sahibi olduklarımız ise Yusuf Bâlî ve Mehmed Şâh'tır.

²⁹ Elinizdeki metnin sonunda yer alan şecerede Yusuf Efendi'den sonraki nesiller için Öztuna'nın verdiği bağlantılar dikkate alınmıştır. 1697'den sonraki tarihlerde çeşitli kaynaklarda karşılaşılan Fenârî lakaplı kişiler ise aileye mensubiyetleri kesin olarak bilinemediğinden dolayı şecereye dâhil edilmemiştir.

³⁰ İpşirli, M., "Fenârizâde Muhyiddîn Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XII, 340.

Mehmed Şâh Fenârî: Molla Fenârî'nin oğludur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 18 yaşında iken Bursa Sultaniye Medresesi'nde dönemin ulemasının huzurunda zorlu bir imtihandan geçer. İlmî seviyesini ispatladığı bu sınavdan sonra bu medresede vazifeye başlar ve vefatına kadar da burada müderris olarak hizmet eder. Kaynaklarda aktarıldığına göre Abdülvâcid'den ders almıştır.³¹ Kendisinden sonra yerine kardeşi Yusuf Bâlî geçmiştir.³² Vefat tarihi hakkında farklı bilgiler mevcuttur. Kardeşi Yusuf Bâlî Fenârî'nin Sultaniye Medresesi'nde göreve başlama tarihi olan 839/1435-36 senesi dikkate alınırsa Mehmed Şâh'ın bu tarihte vefat ettiği söylenebilir.³³ Kabri Molla Fenârî Camii avlusundadır.

Eserleri: *Te'sîsü'l-Kavâ'id Harfî bi-Harfî fî Şerhi Makâsıd Esâsi's-Sarf, Şerhu'l-Elgâz, Şerhu'l-Manzûmeti'l-Mensûbe ilâ Şemseddîn el-Fenârî, Risâle fî İlm-i Beyân, Hâşiye alâ Fusûli'l-Bedâi' fî Usûli's-Şerâi', Telhîsu'l-Fusûl ve Tersîsu'l-Usûl, Şerhu Ferâ'izî's-Secâvendî, Hâşiye alâ Tefsîri (Sûreti)'l-Fâtîba li'l-Beyzâvî, Hâşiye alâ Hâşiyeti's-Seyyid li-Şerhi't-Tecrîd, Es'ile fî'l-Hikme, Enmûzecü'l-Ulûm, Şerhu Manzûmeti'l-Elgâz li'l-Fârih.*

Yusuf Bâlî: Mehmed Şâh'ın vefatından sonra 839/1435-36³⁴ senesinde onun yerine Bursa Sultaniye Medresesi'nde müderris olmuştur.³⁵ 842/1438-39 yılında Molla Yegân Medresesi'ne atanmış,³⁶ daha sonra Bursa kadılığı yaptığı sırada 846/1442-43 yılında vefat etmiştir.³⁷ Kabri Molla Fenârî Camii haziresindedir.

³¹ İsmail Belîğ, *a.g.e.*, 248.

³² Taşköprizâde, *es-Şekâ'iku'n-Nu'mâniyye*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1975, 24.

³³ Hızlı, Mefail, "Osmanlı Eğitim-Öğretim Tarihi Konusunda Önemli Bir Kaynak: 'Müderrisîn Vezâîfî'", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VIII (1999), 113.

³⁴ İsmail Belîğ, *a.g.e.*, 245. Aynı eserde Mehmed Şâh'ın vefat tarihi 830 olarak verilmektedir. Bu iki bilgi birbirini nakzetmektedir. Kanaatimize göre 830 tarihinde bir yanlışlık hâsıl olmuştur. 839 tarihi hem Mehmed Şâh'ın vefat tarihi hem de Yusuf Bâlî'nin görevi devraldığı tarih olmalıdır.

³⁵ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 33.

³⁶ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 33.

³⁷ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 34.

I.2.2. İkinci Nesil Fenârîler

I.2.2.1. Mehmed Şâh'ın Çocukları

Hasan Çelebi Fenârî: Bazı kaynaklarda asıl adının Bedreddin olduğu bildirilirken,³⁸ *eş-Şekâ'îku'n-Nu'mâniyye*'de Molla Hasan Çelebi adıyla kaydedilmiştir.³⁹ 840/1436-37 senesinde Bursa'da doğmuştur.⁴⁰ Molla Ali Arabî, Molla Fahreddin, Molla Tûsî ve Molla Hüsrev'den ders aldığı bilinmektedir.⁴¹ Amcasının oğlu olan Alâeddin Ali'nin kazasker olduğu dönemde *Muğni'l-Lebîb*'i okumak üzere Mısır'a gitmek istemiş, bu isteğini Alâeddin Ali aracılığı ile Fatih Sultan Mehmed'e iletmıştır.⁴² Fatih bu talebini gönülsüzce kabul etmiştir. Onun Mısır'a gitmesine izin verirken, “aklı dengesini yitirmiş galiba” demiştir.⁴³ Aralarındaki bu sürtüşmenin nedeni olarak kaynaklarda Fatih'in saltanatı sırasında yazdığı *et-Tehvîl* isimli eseri ona değil de şehzade olan Bayezid'e ithaf etmiş olmasının Fatih'i gücendirdiğine dair rivayetler vardır. Hasan Çelebi Mısır'da iken *Muğni'l-Lebîb* isimli eseri okumuştur.⁴⁴ Ayrıca burada iken Sehâvî ve Süyûtî ile karşılaşmıştır.⁴⁵ Buhârî icazetini bu iki âlimden almış olması muhtemeldir. Hasan Çelebi'nin Mısır'dan hacca gittiği kaydedilmektedir.⁴⁶ Memleketine döndüğünde ise Mısır'da okuduğu *Muğni'l-Lebîb* isimli eseri Fatih Sultan Mehmed'e ithaf etmiştir ve bunun üzerine Fatih onu önce 875/1470 yılında Hayâlî Çelebi yerine İznik'teki Orhaniye Medresesi'ne, sonra da 880/1475'te Hacı Hasan zâde yerine İstanbul'daki Sahn medreselerinden birine atamıştır.⁴⁷ Bu yıllarda medrese hücrelerinden birinde yaşadığı söylenmektedir. Son görevinden ne zaman ayrıldığına dair bir kayıt bulunmasa da tekaüdünün ardından kendisine günlük 80 dirhem maaş bağlandığı aktarılmaktadır.

³⁸ Nüveyhiz, Âdil, *Mu'cemü'l-Müfessirin min Sadri'l-İslâm batta'l-Asri'l-Hâzır*, Müessesetü Nüveyhizi's-Sekafiyye, Beyrut 1986, I, 138.

³⁹ Taşköprizâde, a.g.e., 114.

⁴⁰ Sehâvî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman, *ed-Dar'ü'l-Lâmi' li-Ebli'l-Karni't-Tâsi'*, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire 1354, III, 128.

⁴¹ İsmail Belig, a.g.e., 249.

⁴² İsmail Belig, a.g.e., 249.

⁴³ Taşköprizâde, a.g.e., 115.

⁴⁴ İsmail Belig, a.g.e., 249.

⁴⁵ Nüveyhiz, A., a.g.e., I, 138.

⁴⁶ Nüveyhiz, A., a.g.e., I, 138.

⁴⁷ İsmail Belig, a.g.e., 249.

891/1486 yılında Bursa'da vefat etmiştir.⁴⁸ Zeyniyye Camii'nin minaresi yakınında gömülmüştür.⁴⁹ Çocukları yoktur.

Eserleri: *Hâşiye ale'l-Mutavel*, *Hâşiye ale'l-Muhtasar fi'l-Me'ânî*, *Risâle fi Beyânî'l-Hâsıl bi'l-Masdar*, *Hâşiye alâ Dîbâceti's-Şerbi'l-Cedîd li't-Tecrîd*, *Risâle fi Âdâbi'l-Münâẓara*, *er-Red bi-Ademi'l-İlleti't-Tâmme*, *Hâşiye alâ Şerbi'l-Mevâkıf*, *Hâşiye alâ Şerbi'l-Miftâh li's-Seyyid*, *Hâşiye alâ Hâşiyeti'l-Hayâlî alâ Şerbi'l-Akâ'id*, *Risâle fi'l-Mebdei'l-Ervel*, *el-Metâlibü'l-Âlîye*, *Hâşiye ale'l-Keşşâf*, *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beyẓânî*, *Hâşiye alâ Evâ'ili Şerbi'l-Vikâye*, *Hâşiye ale't-Telhîh*.

Zeynüddîn Fenârî: Mehmed Şâh'ın oğludur.⁵⁰ Amcasının oğlu Alâeddîn Ali'den ders almıştır. Daha sonra II. Bayezid'in hocası Muarrifzâde'nin hizmetine girmiştir. Buradaki tahsilinin ardından, Sultan II. Bayezid'in ve Sultan Orhan Gazi'nin Bursa'daki vakıflarının ve II. Bayezid'in Amasya'daki vakıflarının idaresini yürütmüştür. Tire, Şam ve Halep'te kadılık yapmış, 920/1515'te vefat etmiştir.⁵¹

Mehmed Şâh Fenârî'nin yukarıda sayılan çocuklarından başka Hızır Bey adında bir oğlu olduğundan bahsedilmektedir.⁵² Bu şahsın kim olduğuna dair elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Aynı kişinin Hundi Hatun diye bir kızı olduğu ve Çandarlı ailesinden II. İbrahim Paşa ile evlendiği aktarılmaktadır.⁵³ Ancak bu konu da tartışmalıdır.⁵⁴ Mehmed Şâh'ın biyografî kaynaklarında adı geçmeyen, Şemsi Bey diye bilinen bir oğlu daha vardır. Vakfiyesi dolayısıyla adının Şemsi Bey b. Mehmed Şâh b. Şemseddîn olduğunu bildiğimiz bu kişinin Âsaf adında bir oğlu ve Aişe adında bir kızı olduğu bilinmektedir.⁵⁵

I.2.2.2. Yusuf Bâlî'nin Çocukları

Alâeddîn Ali Fenârî: Eğitimi için Herat, Buhârâ ve Semerkand'a giden⁵⁶ Alâeddîn Ali burada müderrislik yapmış,⁵⁷ Fatih devrinde ülkesine

⁴⁸ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, II, 616.

⁴⁹ İsmail Belig, *a.g.e.*, 250.

⁵⁰ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 238.

⁵¹ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 238.

⁵² Öztuna, Y., *a.g.e.*, II, 658.

⁵³ Öztuna, Y., *a.g.e.*, II, 658.

⁵⁴ Bk. Uzunçarşılı, İ. H., *Çandarlı Vezir Ailesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1974, 106.

⁵⁵ VGM, 581/2 no.lu defter, 370.

⁵⁶ İsmail Belig, *a.g.e.*, 246.

⁵⁷ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 112; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 230; İsmail Belig, *a.g.e.*, 246.

döndüğünde ise Molla Gürânî'nin tavsiyesi üzerine padişah tarafından Manastır Medresesi'ne atanmış,⁵⁸ Bursa kadılığı ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur.⁵⁹ Şeyh Muhammed Cezerî'nin torunu Ebû'l-Hayr'ın kızı ile evlenmiştir. Mehmed Şâh ile Muhyiddîn Mehmed onun bu evliliğinden olan çocuklarıdır.⁶⁰ Haftada beş gün ders okuttuğu ve bunu asla terk etmediği söylenir.⁶¹ 903/1497-98'de hastalanıp vefat etmiştir.⁶² *Şerbu'l-Kâfiye*, *Şerbu Kâsmi't-Tecnis* onun en iyi bilinen eserleridir.

Ahmed Paşa Fenârî: Yusuf Bâlî'nin mi yoksa Mehmed Şâh Fenârî'nin mi oğlu olduğu konusunda farklı bilgilere rastlanmaktadır. Ancak şer'iyye sicilleri, arşiv belgeleri ve vakfiyelerde ismi Ahmed Paşa b. Yusuf Bâlî olarak geçtiğinden dolayı Yusuf Bâlî'nin oğlu olduğu anlaşılmaktadır.⁶³

Onun Otlukbeli Savaşı'na katıldığı, burada esir düştüğü ve daha sonra kaçarak Hint üzerinden ülkesine geldiği söylenmektedir.⁶⁴ Döndükten kısa bir süre sonra başdefterdar olduğu söylene de net bir tarih verilmemiştir.⁶⁵ İlk olarak 885/1481 yılında daha sonra da 888/1483-84 yılları arasında nişancı olarak görev yapmıştır.⁶⁶ Ahmed Çelebi 890/1485-86 yılında vezir olarak vazifelendirilmiştir.⁶⁷ 902/1496-97 yılında görevinden ayrılıp Bursa'ya yerleştiği ve burada vefat ettiği söylenmektedir.⁶⁸

⁵⁸ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 112; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 230; İsmail Belig, *a.g.e.*, 247.

⁵⁹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 230, Taşköprizâde, *a.g.e.*, 112.

⁶⁰ İsmail Belig, *a.g.e.*, 246.

⁶¹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 230.

⁶² Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 230.

⁶³ BŞS, C 5, 7-8. Ahmed Paşa'nın Zeynep diye bir kızı olduğu da VGM arşivindeki bir kayıttan anlaşılmaktadır. Bk. VGM, 189 no.lu defter, 286, str. 1798; BOA, C.EV, gömlek no. 8704, dosya no. 175; VGM, 592 no.lu defter, 112, sr. no. 99.

⁶⁴ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 209.

⁶⁵ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 209.

⁶⁶ Öztuna, Y., *a.g.e.*, II, 1026. Öztuna aynı eserinde Fenârîzâdeler'den bahsederken Ahmed Paşa'yı Molla Fenârî'nin Mehmed Şâh'tan olan torunu olarak gösterirken nişancılar arasında zikrettiği sayfada ilk şeyhülislâmın oğlu olduğunu söylemiştir. Ahmed Paşa'nın yaşadığı dönem itibarıyla Molla Fenârî'nin torunu olması daha isabetli görünmektedir. Muhtemelen ikinci kayıta yanlışlık vardır.

⁶⁷ İsmail Belig, *a.g.e.*, 66.

⁶⁸ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 209.

I.2.3. Üçüncü Nesil Fenârîler

I.2.3.1. Zeynüddîn Efendi'nin Çocukları

Molla Hasan Çelebi: Babası Zeynüddîn'den ve Kemalpaşazâde'den eğitim almış, 940/1533-34 yılında Edirne'de müderris olmuş, ardından Selanik ve Sidre Kapısı kadılığı yapmıştır. 964/1556-57 yılı başlarında vefat etmiştir.⁶⁹

I.2.3.2. Alâeddîn Ali'nin Çocukları

Mehmed Şâh: Alâeddîn Ali b. Yusuf Fenârî'nin oğlu⁷⁰ olarak 877/1472-73'te doğdu.⁷¹ İlk eğitimini babasından almış,⁷² onun vefatının ardından Hatibzâde ve Marufzâde'den ders görmüş, Bursa'da Manastır Medresesi'ne atanmış, Sultan Bayezid döneminde yevmî 50 akçe ile görev yapmıştır.⁷³ Semâniye medreselerinden birinde görev almış,⁷⁴ Bursa, Edirne ve İstanbul kadısı olmuş,⁷⁵ Arabistan, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulunmuştur.⁷⁶ 929/1523'te vefat ettiğinde cenaze namazını dönemin şeyhülislâmı Ali el-Cemâlî kıldırılmıştır.⁷⁷ Ailenin şairleri arasında sayılmaktadır.⁷⁸ "Gammi" mahlasıyla şiirler yazmıştır.⁷⁹

Muhyiddîn: Molla Fenârî ahfadındandır.⁸⁰ Alâeddîn Ali'nin oğlu olduğuna dair bilgiler vardır.⁸¹ Bununla birlikte *eş-Şekâ'îku'n-Nu'mâniyye*'de⁸² ve *Devbatü'l-Meşâyib*'te kendisinin Mehmed Şâh'ın oğlu olduğu yazmaktadır.⁸³ Bu bilgiler arasından birincisinin daha isabetli olduğu kanaatindeyiz. Zira Molla Fenârî Ailesi'ne ait bir vakfiyede Alâeddîn Ali'nin çocukları sayılırken

⁶⁹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 209.

⁷⁰ İsmail Belîğ, *a.g.e.*, 248.

⁷¹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1108.

⁷² Taşköprizâde, *a.g.e.*, 228; İsmail Belîğ, *a.g.e.*, 248.

⁷³ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 228; İsmail Belîğ, *a.g.e.*, 248.

⁷⁴ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1108; İsmail Belîğ, *a.g.e.*, 248; Taşköprizâde, *a.g.e.*, 229.

⁷⁵ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1108.

⁷⁶ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1109; Taşköprizâde, *a.g.e.*, 228.

⁷⁷ İsmail Belîğ, *a.g.e.*, 239.

⁷⁸ Sehi Bey, *Heşt Bibişt: Sehi Bey Tezkiresi* (haz. Günay Kut), Harvard University, Harvard 1978, 128-129.

⁷⁹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1109.

⁸⁰ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (haz. Ali Fikri Yavuz & İsmail Özen), Meral Yayınevi, İstanbul ts., I, 390.

⁸¹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1105.

⁸² Taşköprizâde, *a.g.e.*, 229.

⁸³ Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Devbatü'l-Meşâyib: Osmanlı Şeyhülislamlarının Biyografileri*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, 22.

Muhyiddîn Çelebi'nin de adı zikredilmektedir.⁸⁴ Şiirlerinde Muhyî mahlasını kullanır.⁸⁵ İlk eğitimi babasındandır, onun vefatının ardından Hatibzâde ve Efdalzâde'den ders görmüştür.⁸⁶ İstanbul'da Vezir Ali Paşa ve Sahn medreselerinde, Bursa'da Sultaniye Medresesi'nde görev almıştır. Anadolu ve Rumeli kazaskerliği yapmıştır.⁸⁷ Rumeli kazaskerliği sırasında bazı önemli hadiselere karışmıştır. Pîrî Mehmed Paşa'nın veziriazamlığı sırasında Hain Ahmed Paşa tarafından düzenlenen bazı olaylarda, Hain Ahmed Paşa tarafını tutmuş ve ona göre hüküm vermiştir. Bu durum ile ilgili olarak kaynaklarda onun "nakd-i adlîyi zâyî ettiği" şeklindeki yorumlar aktarılmaktadır.⁸⁸ Aynı dönemde, Molla Kâbız'ın, ortaya attığı iddialardan dolayı çıkarıldığı mahkemede kadı olarak bulunmuş, ancak onun görüşlerini çürütememiştir. Bu nedenle ilmi yetersizliğinden dolayı Vezir İbrahim Paşa'nın şiddetli eleştirilerine muhatap olmuştur.⁸⁹ Bu olayın üzerinden on yıl geçtikten sonra 944/1537-38 senesinde yevmî 50 akçe ile tekaüde ayrılıp hacca gitmiştir.⁹⁰ Burada iken tefsir okuttuğu aktarılmaktadır.⁹¹ Dönüşünde ise yevmî 200 akçe ile 948/1542'de şeyhülislâm olmuş, daha sonra kendi rızasıyla 952/1545'te yevmî 200 akçe ile tekaüde ayrılmıştır.⁹² Şair olduğu ve "Muhyî" mahlasını kullandığı bilinmektedir.⁹³ Bursalı Mehmed Tahir, onun vefatına tarih düşülen "Muhyî-yi dîn oldu azîm rahmete" ifadesinden dolayı 954/1548 senesini vefat tarihi olarak verir. Ayrıca kabrinin Eyüp civarında Emir Efendi yakınında olduğunu söyler.⁹⁴

Eserleri: Çeşitli kitaplara şerh ve haşiye yazdığı bilinmekle birlikte kütüphane nüshalarındaki karışıklıktan eserlerinin neler olduğu bilinmemektedir.

⁸⁴ VGM, 592 no.lu defter, 112, sr. 99.

⁸⁵ Riyâzî, Muhammed Efendi b. Mustafa, *Riyâzu's-Su'arâ*, Nuruosmaniye Kütüphanesi, no. 3724.

⁸⁶ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I, 390; Taşköprizâde, *a.g.e.*, 229.

⁸⁷ Taşköprizâde, *a.g.e.*, 229; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1105.

⁸⁸ İpşirli, M., "a.g.md.", 340.

⁸⁹ Üzümlü, İlyas, "Molla Kâbız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXX, 255.

⁹⁰ Müstakimzâde, *a.g.e.*, 23.

⁹¹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1105.

⁹² Müstakimzâde, *a.g.e.*, 23. Öztuna Muhyiddîn Fenârî'nin göreve başlama tarihini 1543 olarak vermektedir. Öztuna, Y., *a.g.e.*, II, 992.

⁹³ Latîfî, Abdüllatif Çelebi, *Tezkiretü's-Suarâ ve Tabsiratü'n-Nuşamâ (İnceleme-Metin)* (haz. Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2000, 495.

⁹⁴ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I, 390.

I.2.4. Dördüncü Nesil Fenârîler: Muhyiddîn Mehmed Şâh Efendi'nin Çocukları

Yusuf Efendi: Mehmed Şâh Efendi'nin oğlu, Abdülbâkî Çelebi'nin küçük kardeşidir.⁹⁵ Müderris ve kadı olmuş, Edirne kadısı iken vefat etmiştir (970/1562-63).⁹⁶

Abdülbâkî Efendi: Mehmed Şâh Efendi'nin oğludur.⁹⁷ 923/1517-18 yılında dünyaya gelmiştir.⁹⁸ İlk önce babasından, onun vefatının ardından da amcası Muhyiddîn Çelebi'den ders görmüştür.⁹⁹ Sinan Çelebi, Çivizâde Efendi, Molla Çelebi ve Said Efendi'den istifade ettiği bildirilmekte, fakat onlardan ne okuduğu kaydedilmemektedir.¹⁰⁰ Fenârîzâdeler'e has imtiyazla yevmî 40 akçe ile medreseye atanmış, ardından Üsküdar, Galata, Sofya ve Selanik mollası olmuştur. 970/1562-63'te vebadan vefat etmiştir.¹⁰¹ Kabri Üsküdar'dadır.¹⁰²

Bir sonraki nesil ile ilgili olarak Fenârîzâdeler'de yalnızca Yusuf Efendi ve çocukları hakkında bilgi vardır.

I.2.5. Beşinci Nesil Fenârîler: Yusuf Efendi'nin Çocukları

Mehmed Efendi: Yusuf Efendi'nin oğludur. Müderris ve Rusçuk mollası olup 1020/1611'de vefat etmiştir.¹⁰³

Pîrî Efendi: Yusuf Efendi'nin oğlu ve Mahmud Efendi'nin babası olduğunu bildiğimiz Pîrî Efendi hakkında elimizde başka bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁰⁴

I.2.6. Altıncı Nesil Fenârîler:

Pîrî Efendi'nin oğlu Mahmud Efendi: Müderrislik, Konya ve Trablusşam mollalığı vazifelerinde bulunmuştur. Vefat tarihi 1007/1599'dur.¹⁰⁵

I.2.7. Yedinci Nesil Fenârîler: Mahmud Efendi'nin Oğulları

Mehmed Şâh Fenârî: Mahmud Efendi'nin oğludur. Bursa, İstanbul ve Sofya'da müderrislik yapmıştır. Medine ve Bursa kadılıklarında bulunmuştur.¹⁰⁶

⁹⁵ Nevîzâde, *a.g.e.*, 35.

⁹⁶ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, V, 691.

⁹⁷ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 103; Nevîzâde, *a.g.e.*, 35.

⁹⁸ Nevîzâde, *a.g.e.*, 35.

⁹⁹ Nevîzâde, *a.g.e.*, 35.

¹⁰⁰ Nevîzâde, *a.g.e.*, 35.

¹⁰¹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 103.

¹⁰² Nevîzâde, *a.g.e.*, 35.

¹⁰³ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, III, 996.

¹⁰⁴ Öztuna, Y., *a.g.e.*, II, 659.

¹⁰⁵ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, II, 917.

1050/1641'de vefat etmiştir.¹⁰⁷ Dedesi Molla Fenârî'nin yaptırdığı caminin haziresinde medfundur.¹⁰⁸

Şeyhî Mehmed Efendi: Mahmud Efendi'nin oğlu, Şâh Mehmed Efendi'nin biraderidir.¹⁰⁹ Müderris, molla, Mekke kadısı olmuştur. Eyüp kadısı olup, 1055/1645'te vefat etmiştir. Emir Buhârî'de defnolunmuştur. Oğulları Ahmed Efendi ve Mehmed Efendi'dir.¹¹⁰

I.2.8. Sekizinci Nesil Fenârîler: Şeyhî Mehmed'in Oğulları

Seyyid Ahmed Efendi: Şeyhî Mehmed Efendi'nin oğlu, nakîbüleşraf Seyyid Mehmed Efendi'nin kardeşidir.¹¹¹ Bursa, İstanbul, Edirne'de müderrislik, Bursa ve Mekke kadılığı görevlerinde bulunmuştur.¹¹² 1109/1697-98'de vefat etmiş, Emir Buhârî'de kardeşi Mehmed Efendi yanına defnolunmuştur.¹¹³

Seyyid Mehmed Efendi: Şeyhî Mehmed Efendi'nin oğludur. 1044/1634 yılı başlarında doğmuştur.¹¹⁴ Birçok medresede görev yaptıktan sonra 1098/1687'de İstanbul kadısı olmuş, birkaç ay sonra da azil ile bu görevinden ayrılmıştır. 1105/1694'te Anadolu kazaskeri olmuş, birkaç ay sonra Rumeli kazaskerliğine getirilmiş ve 1106/1694-95'te ise nakîbüleşraflığa getirilmiş, 5 ay kadar sonra da 1106/1695'te her iki görevinden de azil ile ayrılmıştır.¹¹⁵ 1108'de vefat etmiştir.¹¹⁶ Kabrinin Edirne Kapısı dışında olduğu söylenmektedir.¹¹⁷

Bilindiği üzere, nakîbüleşraflık seyyid ve şerif soyundan olmayı gerektirmektedir.¹¹⁸ Ailenin bu soydan geldiğine dair bir kayda rastlanılmamıştır. Bununla birlikte Şeyhî Mehmed Efendi'nin bu göreve atanması ve kardeşi

¹⁰⁶ Uşşâkizâde İbrahim Efendi, *Zeyl-i Şakayık* (haz. Hans Joachim Kissling), Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1965, 85.

¹⁰⁷ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV, 1078.

¹⁰⁸ Uşşâkizâde, *a.g.e.*, 86; Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'u'l-Fudalâ (Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri)*, c. III-IV içinde haz. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, 105.

¹⁰⁹ Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, 121.

¹¹⁰ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, V, 1598.

¹¹¹ Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, 142.

¹¹² Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, 142.

¹¹³ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, I, 175; Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, 142.

¹¹⁴ Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, 128.

¹¹⁵ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, III, 996.

¹¹⁶ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, III, 996.

¹¹⁷ Topal Ahmet Rifat Efendi, *Devhatü'n-Nukabâ: Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakîbüleşraflar* (haz. Hasan Yüksel & Fatih Köksal), Dilek Matbaası, Sivas 1998, 87.

¹¹⁸ Sarıcık, Murat, *Osmanlı İmparatorluğunda Nakibu'l-Eşraflık Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, 126-128.

Ahmed Efendi'nin de seyyid olarak anılması Fenârîzâdeler'in seyyid ve şerif soyundan gelen bir aile ile akrabalık ilişkisi kurduklarını düşündürmektedir.

Ancak bu nesilden sonra seyyid lakabının kullanılmaması da ilgi çekicidir.

I.2.9. Dokuzuncu Nesil Fenârîler

Seyyid Mehmed Efendi'nin oğlu Latif Efendi: Mehmed Efendi'nin oğludur. Müderristir. 1109/1697'de İzmir'de vefat etmiştir.¹¹⁹

II. Aile Vakıflarına Bağlı Eserler

II.1. Aile Vakıfları

Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık Devlet Arşivi kayıtlarından Fenârî Ailesi'ne ait çok sayıda vakıf adı tespit edilmiştir. Bunlar Molla Fenârî Vakfı, Molla Fenârî ve Hatice Hatun Vakfı, İsa Bey Fenârî Vakfı, Şemsi Bey Vakfı, Molla Muhyiddin Vakfı, Yusuf Bâlî Efendi Vakfı, Şâh Mehmed el-Fenârî Vakfı, Kazasker Ali Efendi Vakfı, Ahmed Paşa Vakfı, Zeynep Hatun¹²⁰ Vakfı'dır. Şemsi Bey ve Ali Çelebi'nin vakfiyelerine Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden, Molla Fenârî ve İsa Bey Vakıfları'nın vakfiyelerine ise Başbakanlık Arşivi'nden ulaşılmaktadır. Diğer vakıflara ait vakfiyeler tespit edilememiştir.

Fenârî Ailesi tarafından kurulan vakıfların vakfiyelerinde başta cami ve medrese hizmetleri olmak üzere muhtelif harcamalar için bütçe ayrıldığı görülmektedir. Bu giderlerin karşılanması için aileye ait gayrimenkullerden elde edilen gelirlerin ve inşa ettirilen bazı yapıların aylık gelirlerinin ne şekilde harcanacağı belirlenmiştir. Başbakanlık Arşivi'nde vakıflara bağlı atamalar ve vakfedilen yapıların tamir masraflarının karşılanması gibi hususlarda gerekli meblağın temini için yapılan yazışmalarla ilgili birçok belge bulunmaktadır.¹²¹ Ayrıca Molla Fenârî Vakfı, İsa Bey Fenârî Vakfı, Kazasker Ali Efendi el-Fenârî Vakfı ve Ahmed Paşa Fenârî Vakfı'nın muhasebe kayıtları da Başbakanlık Devlet Arşivi'nde bulunmaktadır.¹²²

¹¹⁹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, III, 900.

¹²⁰ Ahmed Paşa'nın kızı olarak geçer.

¹²¹ BOA, C.EV, 7858; BOA, C.EV, gömlek no. 8704, dosya no. 175; BOA, C.EV, gömlek no. 16800, dosya no. 330; BOA, C.MF, gömlek no. 4182, dosya no. 84; BOA, C.EV, gömlek no. 13066, dosya no. 256; BOA, C.EV, gömlek no. 10989, dosya no. 220; BOA, C.EV, gömlek no. 7858, dosya no. 158; BOA, C.EV, gömlek no. 21849, dosya no. 431.

¹²² BOA, EV.D, gömlek no. 11242.

Aile vakıflarına 17. yüzyıldan sonra yeni bir vakfın eklenmediği dikkat çekmektedir. Bu durum Fenârî Ailesi'nin genel seyrine paralel olarak ekonomik anlamda da bir güç kaybı yaşadığını göstermektedir.

II.2. Aile Vakıflarına Bağlı Eserler

Fenârî Ailesi'nin kurdukları vakıflara bağlı olan birçok yapı vardır. Vakfiyelerde geçen isimler dışında Bursa ve İstanbul'daki mimari eserlerle ilgili birçok kaynakta da bu yapılar hakkında bilgi bulmak mümkündür. Ailenin vakıfları arasında camiler, medreseler, mektepler, çeşmeler ve hamamlar bulunduğu tespit edilmiştir. Bu eserlerden yalnızca bazı camiler ve hamamlar günümüze kadar ulaşabilmiştir.¹²³ Aşağıda bu yapılar hakkında tespit edilen bilgiler aktarılacaktır.

II.2.1. Camiler

Ahmed Paşa Fenârî Camii: Molla Fenârî'nin oğlu Yusuf Bâli'nin oğlu Vezir Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır.¹²⁴ Yapılış tarihi hakkında kaynaklarda kesin bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ahmed Paşa Fenârî Mahallesi'nin adını bu camiden aldığı bilinmektedir. Mahalle adına ilk olarak 1493 tarihli bir belgede¹²⁵ rastlandığına göre caminin yapılış tarihi bundan önceki bir dönemde olmalıdır.

Yapıldığı dönemden bu yana gerek cami gerekse evkafından olan mekânlar çeşitli tamirler görmüştür. Hacı Atıka ailesinden Fethiye adlı bir kadın tarafından yaptırılarak bugünkü şekline kavuşmuştur.¹²⁶ Fethiye Hanım, 1911 yılında uzun zamandır harap durumda olan camiye tamir ettirmiş ve civardaki 3 evi de vakfetmiştir. Caminin bu son tamiri cemaatin el birliğiyle yaptırması bakımından da önem arz etmektedir.¹²⁷ Bugün giriş kısmındaki levhada da bu bilgiye rastlamak mümkündür. Fethiye Hanım'ın mezarı cami haziresindedir.

¹²³ Aile vakıflarına bağlı tüm eserler için bk. Saraçoğlu, T. N., *a.g.e.*, 61-83.

¹²⁴ Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, İstanbul 1973, 82; Baykal, Kazım, *Bursa ve Anıtları*, Cenkler Matbaası, İstanbul 1982, 48; Kaplanoğlu, Raif, *Doğal ve Anıtsal Eserleri ile Bursa*, Osmangazi Belediyesi, Bursa 2003, 59; Kaplanoğlu, R., *Bursa Anıtları Ansiklopedisi*, Yenigün Yayınları, Bursa 1994, 24.

¹²⁵ Kaplanoğlu, R., *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, Bursa 1996, 56.

¹²⁶ *Bursa Camileri Albümü* (haz. Selim Anık, Ahmet Saçıntı & Nurullah Karakaş), Bursa Müftülüğü, Bursa 2004, 5.

¹²⁷ Ayverdi, E. H., *a.g.e.*, 82.

Caminin bir dönem Halvetî tekkesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Fakat önce cami iken daha sonra mı tekke olmuştur, yoksa tekke iken camiye mi dönüştürülmüştür, kesin olarak bilinmemektedir. Kaplanoğlu Kepecioğlu'ndan, caminin Halvetî tekkesine dönüştüğü bilgisini aktarır,¹²⁸ Kazım Baykal “Ahmed Paşa Fenârî zaviye olarak yaptırmıştır” der.¹²⁹ Kepecioğlu ayrıca caminin bir de medresesi olduğu bilgisini verir.¹³⁰

Bugünkü hâliyle cami tamamen yenidir. Pencere ve kapıları tümüyle tuğladan yapılan cami için Kaplanoğlu “Bursa’da örneği olmayan bir yapı biçimindedir” der.¹³¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü malı olan caminin toplam cemaat kapasitesi 202 kişidir.¹³²

Fenârî İsa Camii: Fenârî Ailesi'nin İstanbul'da bulunan camilerindendir. Vatan Caddesi üzerinde eskiden Halıcılar Köşkü olarak anılan yerdedir. Kilise Camii olarak da adlandırılır. Ayvansarâyî, “vâkıfı Alâeddîn Ali Fenârî'dir” demektedir.¹³³ Öz ise Molla Fenârî torunlarından Alâeddîn Fenârî tarafından II. Bayezid döneminde camiye dönüştürüldüğünü yazmaktadır. Zamanla yapıya ilaveler yapılmıştır. Döneminin meşahirinin buraya defnedildiği söylenmektedir. 1918 yılında yanan caminin o sıralar harabe haline dönüştüğü belirtilmektedir. Camide 1929 yılında yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde bulunan eserler müzelere nakledilmiştir.¹³⁴

Hristiyanlar'ın bu yapıyı ne zaman boşalttıkları belli değilse de 15. yüzyıl sonlarında kilisenin camiye, manastırın da zaviyeye dönüştürüldüğü bilinmektedir. 1042/1633'te vuku bulan yangından sonra ise cami Sadrazam Bayram Paşa tarafından tamir ettirilirken, manastır hücrelerinden kalanlar, mescidin imamı olan Şeyh İsa el-Mahvî tarafından Halvetî tekkesine dönüştürülmüştür. Bu sebeple cami Fenârî İsa Camii olarak anılmaktadır.¹³⁵

¹²⁸ Ayverdi, E. H., *a.g.e.*, 82.

¹²⁹ Baykal, K., *a.g.e.*, 48.

¹³⁰ Ayverdi, E. H., *a.g.e.*, 82.

¹³¹ Kaplanoğlu, R., *Doğal ve Anıtsal Eserleri ile Bursa*, 59.

¹³² *Bursa Camileri Albümü*, 5.

¹³³ Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Sâtî' Efendi & Süleyman Besim Efendi, *Hadîkatü'l-Cevâmî: İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İşaret Yayınları, İstanbul 2001, 215.

¹³⁴ Öz, Tahsin, *İstanbul Camileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. bs., Ankara 1987, II, 59.

¹³⁵ Eyice, Semavi, “Fenârî İsa Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XII, 338.

Cami ayrıca 1196/1782 yılında başka bir yangından etkilenmiştir.¹³⁶ 1212/1798 tarihinde caminin daha önce geçirdiği bir zelzeleden dolayı harap olan mahallerinin tamiri için mecidî on dokuz kuruş hesabıyla yirmi yedi bin altı yüz yirmi altı kuruşla tamiri uygun görülmüştür.¹³⁷ 1918 yılında bir yangın daha çıkmış fakat savaş dönemi şartları sebebiyle cami uzun yıllar tamir ettirilememiştir. Eyice'nin aktardığına göre 1960 yılında ciddi bir restorasyonu yapılarak ibadete açılmıştır.¹³⁸ Cami bir dönem müze olarak da kullanılmıştır.¹³⁹

İsa Bey Fenârî Camii: Molla Fenârî'nin kardeşi İsa Bey tarafından Bursa'da yaptırılan camidir. Camiden ayrı bir şekilde duran minaresinin kısa oluşundan dolayı Güdük Minare Camii olarak da anılmaktadır.¹⁴⁰ Hisar içinde Kaplıca Kapı yakınlarında ve bugünkü Toprak ve Fenârî sokaklarının köşesindedir.

Maydaer'in de zikrettiği üzere, 1430 yılına ait bir vakfiyeden¹⁴¹ anladığımız kadarıyla bu cami Molla Fenârî'nin kardeşi olan İsa Bey tarafından yaptırılmıştır.¹⁴² Cami oldukça zengin bir vakfa sahiptir. Bununla birlikte daha sonra yeni vakıflarda bulunulmuştur.

Caminin varlığının korunması için çeşitli tamirler yapılmıştır. 1296/1879 yılında mescidin ibadete kapatılacak kadar kötü durumda olması üzerine halk başka bir mescide gitmek zorunda kalmış, nihayetinde 3.464 kuruşu halk tarafından karşılanmak üzere 28.464 kuruşa cami tamir edilmiştir.¹⁴³

Kazım Baykal *Bursa ve Anıtları* isimli eserinde caminin 1950'lerdeki durumu hakkında bilgi verirken şunları söylemektedir: "Minaresinin yarısından yukarısı yıkık, revak, minber, haziresi yoktur, duvarları kesme kefeke-tuğladan pek muhkem yapılmış, büyük depremde zarar görmemiş bir binadır. Şimdi müze deposu olarak kullanılır."¹⁴⁴

¹³⁶ Eyice, S., "a.g.md.", 338.

¹³⁷ BOA, İ.EV, gömlek no. 1313/Za-19, dosya no. 13.

¹³⁸ BOA, İ.EV, gömlek no. 1313/Za-19, dosya no. 13.

¹³⁹ Bk. Öztürk, Nazif, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 506.

¹⁴⁰ Kaplanoglu, R., *Bursa Anıtları Ansiklopedisi*, 72; Baykal, K., *a.g.e.*, 69; *Bursa Camileri Albümü*, 57.

¹⁴¹ BOA, Vakfiyeler, 162/6.

¹⁴² Maydaer, Saadet, *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa'da Bir Semt: Hisar*, Emin Yayınları, Bursa 2009, 49.

¹⁴³ Bu konudaki resmi yazışmalar için bk. BOA, İ.ŞD, gömlek no. 2661, dosya no. 48.

¹⁴⁴ Baykal, K., *a.g.e.*, 69.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere o yıllarda cami müze deposu hâlinindedir. Ayrıca minaresinin de tamire ihtiyacı vardır. 1982 ile 1994 tarihleri arasında cami müze deposu olmaktan çıkarılmıştır. Caminin minaresi de şu anda sağlam durumdadır. Cemaat kapasitesi 120 kişi olan¹⁴⁵ cami ibadete açık durumdadır. Cami bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir.

Molla Fenârî Camii: Bugün hâlâ Bursa'da Molla Fenârî Mahallesi olarak anılan yerde bulunan cami, Molla Fenârî tarafından 1430 yılından önceki bir tarihte yaptırılmıştır.¹⁴⁶

Çeşitli depremlerden büyük tahrip görmüş olan mescid, büyük ölçüde yeniden yapılmıştır. Minaresinin şerefeye kadar olan kısmı özgündür. Cami en son Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu tarafından 1969 yılında aslına uygun olarak onarılmıştır.¹⁴⁷ Caminin bahçesinde Molla Fenârî'ye ait olan bir kabir vardır. Baykal, kabrin demir parmaklıkları olduğunu söylese de¹⁴⁸ şimdi bunlar yoktur. Bir başka yerde kabrin Molla Fenârî Medresesi avlusunda olduğu yazmaktadır.¹⁴⁹ Bunun, cami ile medresenin yakın olmalarından kaynaklanan bir karışıklık olduğunu düşünüyoruz. Cami haziresinde Fenârî Ailesi'ne ait kimselerin ve Bursa'daki birçok büyük zatın mezarları vardır. Caminin tam karşısında halk arasında Fenerli Dede olarak bilinen bir zata ait bir mezar taşı daha vardır¹⁵⁰ ki bu kişinin kim olduğu bilinmemektedir. Cami karşısında bulunan bir diğer önemli yapı olan Molla Fenârî Medresesi'nin yerinde ise bugün bir ev vardır.

Molla Fenârî Mescidi: Fenârîzâdeler'e ait İstanbul'daki yapılardan biridir. Çatal Çeşme Mescidi, Molla Fenârî Mescidi, Yusuf Bâlî Mescidi adlarıyla anılan bu camiyi Fenârîzâde Yusuf Bâlî'nin yaptırdığı söylene¹⁵¹ de İstanbul'un fethinden önce vefat etmiş olduğu için onun yaptırmasına imkân yoktur. Bu yanlışlığa işaret eden Ayverdi, caminin Yusuf Bâlî'nin yeğeni Hasan Paşa tarafından 880/1475 senesinde Fatih Semâniye Medresesi'nde müderrislik yaptığı sırada inşa ettirilmiş olabileceğini söyler. Başka bir ihtimal olarak da

¹⁴⁵ *Bursa Camileri Albümü*, 57.

¹⁴⁶ Caminin vakfiyesi 1430 yılına aittir. BOA, Vakfiyeler, 162/6.

¹⁴⁷ Kaplanoğlu, R., *Doğal ve Anıtsal Eserleri ile Bursa*, 219; Kaplanoğlu, R., *Bursa Anıtları Ansiklopedisi*, 90.

¹⁴⁸ Baykal, K., *a.g.e.*, 77.

¹⁴⁹ Baykal, K., *a.g.e.*, 78.

¹⁵⁰ *Bursa Camileri Albümü*, 73.

¹⁵¹ Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Sâtu' Efendi & Süleyman Besim Efendi, *a.g.e.*, 122.

Yusuf Bâlî'nin Ahmed ve Ali Paşa isimli oğulları dışındaki bir oğlu tarafından yaptırılmış olabileceğini söyler. Bursa kadı sicillerinde mescidin Yusuf Bâlî namıyla anıldığına değinerek bu ikinci ihtimal üzerinde durur.¹⁵² Ayvansarâyî, cami hakkında, “mahallesi vardır” dediğinden caminin bulunduğu mahalleye ismini verdiğini anlamaktayız.¹⁵³ Cami bugün ibadete açık durumdadır.

II.2.2. Hamamlar

Haydarhane Hamamı: Hamamın kim tarafından yaptırıldığı tartışmalıdır, ancak inşasının 15. yüzyıl sonlarında olabileceğini düşündürmektedir. İvaz Paşa Mahallesi'nde bulunan tek hamam türündeki Haydarhane Hamamı, 1573 tarihli bir kayıttan anlaşıldığına göre Ali Fenârî vakfıdır.¹⁵⁴ İstanbul'da bulunan Fenârî İsa Camii ve bir mescidin vakfıdır.¹⁵⁵ Hamamın çeşitli tamirlerden geçtiği bilinmektedir. 1930'larda bayındır durumda ve ambar olarak kullanılırken, 1950'den sonra onarılarak tekrar hamam şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Ayverdi'nin Bursa'nın en temiz hamamı¹⁵⁶ olarak anlattığı Haydarhane Hamamı, günümüzde özel mülkiyete ait olarak faaliyetlerini sürdürür.¹⁵⁷

İncirlice Hamamı: Meydancık Mahallesi İncirli Caddesi üzerinde olan hamamın Molla Fenârî'nin torunu Alâeddîn Ali tarafından 15. yüzyıl sonlarında yaptırıldığı sanılmaktadır. 1488'de günlük 65 akçeye kiraya verildiği için bu tarih isabetli görünmektedir.¹⁵⁸ Kira geliri giderek azalmakla birlikte hamam hiç boş kalmamıştır. Kepecioğlu hamamın 1943'te hâlâ bayındır durumda olduğunu söyler.¹⁵⁹ Birçok tamir gören hamam, 1955 yılındaki gazete haberlerinden anlaşıldığı kadarıyla özel kişilere satılmıştır.¹⁶⁰ 1985'te çıkan bir yangında soyunmalık içindeki ahşap camekân tamamen yanmış, müşterisi de azaldığından bir daha onarılmamış ve kapatılmıştır.¹⁶¹

¹⁵² Ayverdi, E. H., *a.g.e.*, 459.

¹⁵³ Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Sâtî' Efendi & Süleyman Besim Efendi, *a.g.e.*, 122.

¹⁵⁴ Ayverdi, E. H., *a.g.e.*, 138.

¹⁵⁵ Kaplanoğlu, R., *Bursa Anıtları Ansiklopedisi*, 66.

¹⁵⁶ Ayverdi, E. H., *a.g.e.*, 138.

¹⁵⁷ Şehitoğlu, Elif, *Bursa Hamamları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul ts., 103.

¹⁵⁸ Kepecioğlu, K., *Bursa Hamamları*, Bursa Halkevi Neşriyat, Bursa 1943, 35 (Bu eserin Kâmil Kepecioğlu'na ait olduğu bilinmektedir. Ancak Halkevi adına yapılan baskısında müellif adı yer almamaktadır –TNS–).

¹⁵⁹ Kepecioğlu, K., *Bursa Hamamları*, 35.

¹⁶⁰ Kaplanoğlu, R., *Doğal ve Anıtsal Eserleri ile Bursa*, 170.

¹⁶¹ Şehitoğlu, E., *a.g.e.*, 99.

Günümüzde harap durumdadır.

Sonuç

Molla Fenârî Osmanlı kuruluş döneminde ilmiye içerisinde ekol olarak kabul edilecek düzeyde bir etki bırakmıştır. Onun soyundan gelen kişiler kendilerine tanınan imtiyazlar ile yüksek ilmî mevkilerde bulunmuşlar, birçok eser kaleme almışlardır. Aile 17. yüzyıldan sonra güç ve nüfuz kaybı yaşamıştır. Bu tarihten sonraki görevlendirilmelerinde ilmiyenin daha alt basamaklarında karşımıza çıkan Fenârîler'in ekonomik olarak da eskisi kadar güçlü olmadıkları gözlenmektedir. Bu durum vakıflarını ve vakıflarına bağlı olarak korunan eserlerinin kalıcılığını etkilemiştir. Aile vakıflarından oldukça az sayıda eser günümüze ulaşmıştır. Fenârî Ailesi hakkında farklı cihetlerden yapılacak araştırmalar için giriş niteliğinde olan bu çalışmamızın alana mütevazı bir katkı olmasını ümit ediyoruz.

Ek: Molla Fenârî'nin Şeceresi

